

Вячеслав Коровин

IV.

Bjørn Kornerup.

8. maj 1896—5. november 1957.

Tale i Videnskabernes Selskabs møde den 25. april 1958.

Af **Knud Fabricius.**

Bjørn Kornerup var ved sin død 61 år gammel. Han var søn af figurmaler Valdemar Kornerup og dennes første hustru Agnes Stisgaard, der døde af tuberkulose, da sønnen kun var 2 år gammel. Familien flyttede så af helbredshensyn til Lillehammer i Norge, men allerede efter 4 års forløb vendte den tilbage herfra og tog ophold i Hillerød. Ikke norsk natur, men det nordsjællandske landskab omkring Frederiksborg slot gav den opvoksende dreng de første stærke naturindtryk, som han bevarede livet igennem. Lige til sine sidste år elskede han lange fodvandring i Gribskovs ensomhed.

Efter hjemkomsten fra Norge havde faderen indgået et nyt ægteskab med Jeanne Hertz, der blev sin stedson en kærlig og omsorgsfuld moder. Men efter nogle års forløb anså hans fader det dog for nødvendigt for sin virksomhed at tilbringe vintrene i København. Dette skilte foreløbig drengen fra hans familie, da man anså det for nødvendigt, at han for sin skolegangs skyld blev i Hillerød hele året. Han blev så optaget som pensionær i det Kempske hjem og gennemgik i regelmæssig følge forberedelsesskolen og latinskolen, hvor han horte til de mest begavede og solide elever og hævdede sig som sin klasses førstemand. Frederiksborg lærde skole havde den gang — det første ti-år af dette århundrede — en række fortrinlige lærere, som Karl Hude, Boisen og Bredsdorff, som Bjørn Kornerup stod nær og altid mindedes med taknemlighed. Men han stod også i et godt forhold til sine kammerater, som Tage Kemp, Knud Larsen (Statens Biblioteksskole) og Fr. Begtrup; han var skolebibliotekets forstander og nød en almindelig anseelse. Så sent som ved 40 års jubilæet for studentereksamen blev han festens naturlige midtpunkt.

Hans særpræg havde imidlertid vist sig på et langt tidligere tidspunkt. I 1907, da han kun var 11 år gammel, kom han ved et tilfælde til at overvære et møde, som »Selskabet for dansk Kirkehistorie« holdt i det nærliggende Asminderød, og hvor kirkehistorikerne H. F. Rørdam og J. Oskar Andersen talte. Navnlig den førstnævnte gjorde et stærkt indtryk på Bjørn Kornerup. Det kan ikke have været, fordi Rørdam var en blændende taler, thi dette var ingeniørlunde tilfældet. Det tjener til drengens ære, at han derimod havde blik for Rørdams kundskabsmættede og vederhæftige tale, men især har det været selve emnerne for Rørdams foredrag, som fængslede den unge skoleelev.

Holger Rørdam var et skud af en gammel præsteslægts; 8 slægtled af præster rummede den siden reformationen. Noget udpræget kirkeligt standpunkt indtog han ikke som præst, men han havde en så levende historisk interesse, at han allerede som skoledreng havde begyndt at anlægge omfattende historiske samlinger, og han nåede at blive en af vort lands lærdeste historikere. Nogen vid horisont besad Rørdam næppe som historiker; det interesserede ham i mindre grad at sysle med de store europæiske åndsstrømninger og at lodde deres indvirkning på vort lands udvikling. Inden for denne sidste holdt han sig fjernt fra begivenhedernes historie, altså den politiske historie; det var derimod om kirke-, skole- og universitetshistorien, at han samlede alle sine kræfter. Også inden for dette snævrere område af kulturhistorien havde Holger Rørdam sin begrænsning; hans systematiske sans var svag, idéhistorie lå ham fjern, de enkelte personligheder var for ham de afgørende kræfter i udviklingen. Han var samleren, der myreflittigt og grundigt samlede i lade fra arkivernes og bibliotekernes depoter og offentliggjorde sin uhyre viden i de af ham selv grundlagte »Kirkehistoriske Samlinger« eller i svære bind. Helstøbt og vederhæftigt var alt, hvad der kom fra hans hånd, fremført på et jævnt, men godt Dansk.

Man kan undre sig over, at en 11 årig skoledreng kunde blive fængslet af en sådan personlighed, der skulde synes at have lidet at bringe den, der endnu stod i fantasialderen. Helt uforklarligt er det dog ikke. Bjørn Kornerup synes — som det ofte er tilfældet — at have slægtet sin bedstefader mere på end sin fader. Bedstefaderen havde været portrættegner, og fra ham har han åbenbart arvet sin interesse for mennesker og sin evne til at karakterisere

dem. Fra moderen, der stammede fra en gammel embedsmandsslægt, synes han at have fået konservatisme og historisk sans i arv. Ligesom i Rørdam stak der også i Kornerup en samlernatur. Vi hører således, at han, efter at være blevet »vakt« på mødet i Asminderød, fik personlig kontakt med Rørdam, hvis billede hans fader malede til ophængning i Lyngby kirke og på Frederiksborgmuseet. Drengen begyndte om søndagene på ture ud til Hille-rødegnens kirker for her at afskrive de gamle ligsten på gulve og vægge. Lidt senere stiftede han i skolen et »Dansk historisk Selskab« med en kreds af kammeraterne som medlemmer; her skiftedes man til at holde foredrag, og hans eget om Peder Plade (ham med visitatsbogen) mindedes længe af deltagerne.

Bjørn Kornerup blev student 1914, det år, da den første verdenskrig udbrød, hvad der ikke ses at have sat dybere spor i hans udvikling. Han havde bestemt sig til at studere theologi, hvilket næppe var efter faderens hovede, da hjemmet var religiøst temmelig indifferent. Kornerup havde næppe heller været genstand for nogen religiøs vækkelse; han indtog ganske vist livet igennem et konservativt højkirkeligt standpunkt, men med hældning til rationalismen. Det var kirkehistoriker, han vilde være, og han havde muligheden for at kunne få en førsteklasses uddannelse hertil hos Oskar Andersen, der fra 1908 var docent i nordisk kirkehistorie og fem år senere blev professor. Oskar Andersen indførte sine elever i den Erslevske kildekritik, og han var en meget inciterende lærer; åndeligt selvstændig og kritisk, grundig og omhyggelig, med sans for problemer og videre sammenhæng. Kornerup gik helt op i studiet og deltog kun lidt i det almindelige studentertiliv. Han følte sig hverken tiltrukket af disse års politiske bevægelser eller af deres åndsliv, hvor den endnu fremherskende Brandesianisme stred mod hans konservative sympatier. Han læste derimod meget, ikke alene fagvidenskab; æstetiske værker, navnlig franske som Jules Romains, havde hele livet igennem hans interesse. Men hans egentlige mål var åbenbart at blive videnskabsmand.

Efter i sin studentertid at have vundet universitetets guldmedalje tog Kornerup 1921 theologisk embedseksamen; han fik derefter Borchs kollegium og der betroedes ham den opgave at skrive en monografi om den grønlandske zoolog og sprogforsker biskop Otto Fabricius. Dette var en noget utaknemlig opgave, da

Fabricius som zoolog og sprogmand skulde behandles af specialister, og der kun blev tilbage til Kornerup at skildre ham som gejstlig og menneske, hvad der med henblik på det 18de århundredes magre og ensidige kildestof ikke var nogen let opgave. Kornerup har dog formået at tegne et ret levende billede af den gamle lærde, når han skildrer Fabricius som konservativ i religiøs og politisk henseende, i besiddelse af »en noget tør og graa Forstandighed« og ikke veltalende; men som forsker til gengæld yderst forsigtig, med trang til at stå på virkelighedens grund og alene at bygge på erfaring. Fabricius' følelsesliv viser i årenes løb en urokkelig trofasthed mod hans ungdoms idealer. Det tilføjes, at Fabricius var »ikke ufølsom for ydre påskønnelse« og nøje-regnende med sine indkomster. Mest af alt: En stille lærd. En sådan karakteristik turde vise en vis sympati og kongenialitet hos forfatteren.

Kornerup søgte herefter ind i arkivtjenesten, hvortil han udnævntes 1925, og han fik sin ansættelse ved landsarkivet i Viborg, men det er karakteristisk for, hvad man ventede sig af ham, at mænd som Oskar Andersen og (den senere rigsarkivar) L. Laursen allerede efter få års forløb arbejdede på at få ham tilbage til hovedstaden, hvor der alene fandtes muligheder for hans udfoldelse som videnskabsmand. Efter forskellige studierejser til udlandet udkom da også bogen om »Biskop Hans Poulsen Resen, Studier over Kirke- og Skolehistorien i 16. og 17. Aarhundrede I« i 1928. Den blev hans disputats.

Det er en tyk bog (o. 500 s.), og den udgør endda kun første bind af den gamle theologs levnedshistorie (andet bind kom aldrig). Det er intet under, at bogen blev så stor, thi forfatteren tager alting med, ja mere end det. Det var da også et af de punkter, som kritikken (af prof. Jens Nørregaard) vendte sig imod. Der er ikke den person, som Resen igennem sit liv har truffet, eller som blot har skrevet sit navn »med nogle forbindtlige ord« i hans stambog, hvis indvirkning på hovedpersonen forfatteren ikke søger at konstatere. På den anden side tvinger hans samvittighedsfuldhed ham til ikke at sige mere, end han kan stå ved. Derfor møder man gang på gang udtalelser som: Resen har »sikkert« truffet mange bekendte lærde. Eller: »Om det er lykkedes Hegelund at paavirke Resen i melanchtonisk Retning, skal vi lade usagt« (s. 32). Eller: »Hvilket Indtryk [har] Ribe og det

brogede Liv, der rørte sig her, gjort på Resen? Vore Kilder tier her« (s. 37). Eller: »Det er fremdeles i høj Grad at formode« o. s. v. (s. 51). Man føler, at Kornerup ligefrem ikke nænner at berøve læseren alle sine hypoteser, som vel nok hørte til i forstudierne, men næppe i den færdige bog.

I og for sig kan selve emnevalget for disputatsen undre. Resen er som bekendt en af de mest upopulære personligheder i vort åndsliv, selve inkarnationen af den stiveste og mest intolerante lutherske dogmatisme. Men det må indrømmes, at han også var en mand af format, og derfor af betydning, så det må være af værdi at få hans indflydelse klarlagt. Kornerup har gjort dette grundigt og objektivt. Hele den inden- og udenlandske baggrund for Resens virksomhed belyses klart. Forfatteren beskæftiger sig særlig med Resens indsatser på dialektikkens og dogmatikkens områder. Den dom, som Jens Nørregaard fælder herom, synes mig ikke fuldt retfærdig. Kornerup fremfører i virkeligheden overbevisende grunde for, at Resen i sin ungdom har stået adskillige Calvinister nær (således vennen J. Gruter (s. 196 og 106)), og at han har været påvirket af den reformerte tro, hvad der forøvrigt gjaldt om adskillige andre prominente Danskere i datiden. At Resen på et vist tidspunkt er slået om til stiv Lutheranisme, er givet, selv om det kan være svært at fastslå årsagen hertil. Det er i det hele en for hård dom over disputatsen, når Nørregaard erklærer, at forfatteren savner »Interesse for den begrebsmæssige Side af Kirkehistorien« (H. T. 9. VI, 456). Men rigtigt er det, at Kornerups hovedinteresse var Resen som kulturpersonlighed, og til et studium af denne er kilderne endnu mere mangelfulde, end når det drejer sig om Otto Fabricius. Følgen er bleven, at trods værkets omfang er det et lidet facetteret billede af Resen, det giver.

Det var derfor en fordel for Kornerup, at han i sit senere forfatterskab — i hvert fald til dels — fik at gøre med nyere tider, hvor hans trang til at beskæftige sig med mennesker og at trænge ind i deres åndelige væsen, havde bedre muligheder for at finde det fornødne materiale. Hvad selve emnerne angår, skete der ingen forandring med dem: Kirke-, skole- og lærdomshistorie var og blev hans felt, og på dette skabte han en række digre værker, som »Vor Frue Kirkes og Menigheds Historie« (1929), »Frederiksborg Statsskole« (1933), »Aalborg Stiftshospitals Historie«

(1939), »Helligåndskirken i København« (1949) og hans livs hovedværk »Ribe Katedralskoles Historie« (1947—52), efter hvis fremkomst han blev indvalgt i Videnskabernes Selskab. Men disse titler udtømmer ingenlunde hans produktion. Til dem slutter sig en lang række udgaver, som af Hans Grams Vita, Mynsters Visitatsdagbøger, Lunds Stifts Visitatsbog, H. N. Clausens, Wegeners og Martensens breve, samt en bred og regelmæssigt flydende strøm af afhandlinger og recensioner i vore forskellige tidskrifter. Meget få danske historikere kunde se tilbage på et så omfattende livsværk i så faste, engang for alle lagte rammer. Her havde virkelig de ord gyldighed, som Kornerup ønskede sat på sin gravsten: »Semper idem«.

Den lange række værker taler også om tydelige fremskridt hos forfatteren. Selv om man i bogen om Frederiksborg statsskole endnu kan møde sådanne tørrede sproglomster som »Pallas Athenes unge Spyddragere« (s. 217) om eleverne, bliver fremstillingen i det hele friskere, og der kommer fart og flugt over skildringerne, da Kornerup når ned i det 19de århundrede. Velvalgte er også citaterne, som når den samme præst af sine venner kaldes: »Du Himmelsendte Mønt med Aandens eget Stempel«, men af sine fjender: »Et godt udvalgt Djævelens Redskab«. Smukt er det ligeledes at se, med hvilken forening af pietet og retfærdighed rektorerne i hans egen skole i Hillerød, mænd som Tauber, Flemmer og Berg, bedømmes. Vigtigere er det dog, at en stigende selvstændighed på mangfoldige punkter viser sig i disse værker; f. eks. belyses i bogen om Frue kirke forholdet mellem denne og den ældre St. Clemens, og i festskriftet til dette selskabs søster, »Danske Selskab«, vises det, at Grams forbigåelse af Langebek til virkeligt medlem af Vid. Selsk. var velbegrundet. Beundringsværdige er tit også de fyldige indledninger til hans fortrinlige udgaver, f. eks. af Mynsters dagbøger, hvor Kornerup ikke blot sammenføjer biskoppens udtalelser til hele genrebilleder af præstegårdsliv i første halvdel af 19. århundrede, men også stiller Mynsters offentlige virksomhed i en ny belysning. Ganske vist kunde man af og til ønske, at han var trængt endnu dybere til bunds i problemerne, f. eks. spørger man uden svar om, hvorfor Mynster har indtaget en sådan undtagelsesstilling blandt de danske bisper, at han alene ikke skulde indsende visitatsberetninger til Kancelliet om præsterne, men kun om skolelærerne.

Hovedværket i Kornerups produktion er — som nævnt — dog »Ribe Katedralskoles Historie«, der i virkeligheden på mange punkter er en skildring af det højere undervisningsvæsens historie i udland og indland. Forfatteren viser en dybtgående indtrængen i middelalderens og renaissancens tankeverden, som den fremtræder indenfor skolevæsenet; hans kyndighed i den store udenlandske litteratur om disse emner er imponerende, selv om han — ifølge sagens natur — sjældnere har kunnet indtage en selvstændig holdning på disse områder. Også for de følgende århundreders vedkommende udreder han bestandig de åndelige tråde, som forbinder den lille vestjydske by med kulturlandene. Dette er vel nok værkets hovedbetydning. Men også i behandlingen af sin særlige opgave, Ribe skole, viser forfatterens bedste sider sig: Omfattende viden og grundighed, kritik parret med forsigtighed, altså velkendte egenskaber i Kornerups tidligere skrifter (Hugo Matthiessen brugte det udtryk om ham, at han »bevæger sig med katteagtig varsomhed«). Nogen populær bog kan »Ribe Katedralskole« vel næppe kaldes, men sproget er kraftigt, kildecitaterne velvalgte, og datidens mennesker træder frem for os og får nyt liv. På den anden side er detaljrigdommen stor, og antallet af hypotetiske udtalelser, som »det ligger nær at tænke sig« eller »der er derfor grund til at tro« eller »man kan med temmelig sikkerhed udlede« rigeligt. Men Kornerups værk meddeler en følelse af tryghed, som ved synet af en roligt flydende strøm, og hans resultater giver ved fornyet gennemlæsning en stadig stigende følelse af at være inappellable.

»Ribe Katedralskoles Historie« afsluttedes 1952, men lige til sin dødsdag vedblev Kornerup utrættelig sit videnskabelige arbejde. Han blev således en af redaktørerne for det store værk »Den danske Kirkes Historie« og påtog sig den opgave at skildre tiden fra 1536—1699. Hvor ihærdigt han arbejdede, ser man af, at han aftenen før sin død afsluttede det afsnit, der gik til 1670, så at han altså næsten var nået til vejs ende. Og dette var endda ikke alt. Han forberedte en udgave af historikeren Caspar Paludan-Müllers breve i to bind, en udgave, der var nået så langt frem, at hans hustru vil kunne lægge den sidste hånd på den. Kornerup kunde næppe have valgt et værdigere emne til afslutningen på sin udgivervirksomhed. Ved sin blanding af konservatisme og frisind, sin sandhedssøgen og selvstændighed står Paludan-

Müller som en af de største skikkelser inden for dansk historieforskning, og Kornerup har åbenbart i meget følt sig som kongenial med ham.

Lægger man hertil, at Kornerup i mange år var formand for »Selskabet for Danmarks Kirkehistorie« og for »Samfundet for Genealogi og Personalhistorie«, at han skrev talrige bidrag til disse foreningers tidsskrifter samt redigerede »Danske Magazin«; at han forfattede artikler til Dansk biografisk Leksikon og afhandlinger i vore øvrige historiske tidsskrifter, må man imponeres af den usædvanlige arbejdsevne, der formåede at skabe så mange, altid lodige værker. Noget af forklaringen kan man naturligvis finde i hans lykkelige arbejdskår i Rigsarkivet, ved selve hovedkilden for det materiale, hvormed han havde at arbejde. Her steg han støt gennem graderne, indtil han 1946 nåede den næsthøjeste stilling som Overarkivar, hvortil han fra 1951 fjøede stillingen som Ordens-Historiograf.

Et roligt livsløb uden indgribende ydre begivenheder, men med stigende rytme. Ganske vist heller ikke uden dybe skuffelser. To gange ramte skuffelsen ham. 1937 da han søgte professoratet i dansk kirkehistorie og 1956, da han året før sin død regnede med at opnå stillingen som rigsarkivar. Disse to afgørelser er forklarlige, selv om Kornerup tog sig dem nær. Men han bar også skuffelserne som en mand, og på en smuk og værdig måde stillede han sig i forholdet til de ham foretrukne kandidater, med hvem han siden samarbejdede på den bedste måde.

Bjørn Kornerup opnåede ved sit store forfatterskab en betydelig anseelse både i ind- og udland. Han blev opfordret til at holde gæsteforelæsninger ved alle de nordiske universiteter, han var medlem af et stort antal lærde selskaber, navnlig i Sverige, og han havde en stor kreds af lærde venner, ikke blot inden for Skandinaviens grænser, men også i Tyskland og Nederland. I sin arkivstilling ydede han redbon og kyndig bistand til alle, som søgte ham, og han var meget vellidt af sine underordnede i Rigsarkivet, til hvis individualiteter han altid tog rimeligt hensyn.

Skal man opsummere Kornerups videnskabelige resultater, er der grund til at påpege, at der inden for dansk historieforskning findes to retninger, en analytisk og en syntetisk, en der sætter sine kræfter ind på at løse problemerne, og en der samler sig

om at skabe helhederne. Bjørn Kornerup hørte afgjort til den sidste, der præges af mænd som C. F. Allen, Edv. Holm, A. D. Jørgensen, Troels-Lund og Aage Friis. Kornerup var ingen »stifinder«, der brød nye baner for sin videnskab; han var heller ikke først og fremmest interesseret i at påvise nye åndsstrømningers gennembrud. Det var det konkrete materiale, hvormed han arbejdede, menneskene, og som den samler, han var, fandt han stadig nyt materiale frem til belysning af dem. Han arbejdede på en realistisk linje, der går tilbage til Grams og Langebeks dage, og i det 19. århundrede havde han sin nærmeste forgænger i H. F. Rørdam. Navnlig om den sidste, som han omfattede med så megen pietet, minder han. Deres studieområde var det samme, men han overgår langt Rørdam, ikke blot ved at være i besiddelse af hele den moderne historiske teknik, særlig kildekritiken, men også ved sin videre horisont og sin dybere indtrængen i stoffet. Mere end nogen anden repræsenterede han sammenhængen i dansk lærdoms forskning, og på de studieområder, som han repræsenterede, nåede han en sådan viden og kyndighed, at tabet af ham må betegnes som uerstatteligt.

Ære være hans minde!

